

GUDRUN GERLACH și ROLF HACHMANN, *Verzeichnis vor- und frühgeschichtlicher Bibliographien*, Beiheft zum 50. Ber RGK, 1969 (1971), Walter de Gruyter, Berlin, 269 p. și 32 hărți în text.

Nevoii de informare a arheologilor i-au răspuns cu peste o sută de ani în urmă primele liste bibliografice anuale, publicate în reviste de specialitate. De atunci numărul bibliografiilor de diferite feluri a crescut într-o asemenea măsură încât a devenit necesară și realizabilă o bibliografie a bibliografiilor. Pentru pre- și protoistoria Europei, G. Gerlach și R. Hachmann ne oferă un asemenea instrument de informare, care — în ciuda unor inerente și, dealtfel, previzibile imperfecțiuni — se va dovedi deosebit de util cercetării. Materialul (3 103 trimiteri, dintre care unele se repetă în capitole diferite) a fost organizat în principal după criteriul geografic. După cum era și de așteptat bibliografiile germane ocupă locul cel mai important. Cele 944 trimiteri sînt grupate în trei secțiuni principale: bibliografii supraregionale, bibliografii pe provincii istorice (de ex. Anhalt, Baden, Pfalz, Saarland etc.) și bibliografii ale unor arheologi germani, ca Beltz, Dragendorff, Jankuhn, Kossinna etc.

Pentru restul Europei sînt înregistrate mai întîi bibliografiile care depășesc cadrul unei singure țări (407 bibliografii generale, 20 pe perioade istorice, 10 pe părți ale Europei, 19 pe probleme etnice și 12 bibliografii speciale). Restul trimiterilor (1 691) se fac la bibliografii privind diferitele țări europene. Mai bine este reprezentată Franța, în schimb lipsesc Grecia, Turcia și Portugalia. Avînd în vedere modificările granițelor naționale și provinciale, mai ales din ultimii o sută de ani, pentru ușurarea consultării au fost inserate note explicative și hărți. Întîlnim, de asemenea, succinte însemnări care precizează conținutul și valoarea unor bibliografii, precum și perioada de apariție în cazul unor seriale bibliografice. Lucrarea nu are pretenția de a fi exhaustivă și nici nu putea fi. Dificila muncă de adunare și sistematizare a acestui important material de informare trebuie să fie, fără rezerve, omagiată.

Mircea Babeș

GERHARD MILDENBERGER, *Sozial- und Kulturgeschichte der Germanen*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 1972 (colecția Urban-Taschenbücher, vol. 149), 147 p. și 7 fig. în text.

Într-o colecție enciclopedică de buzunar, în care au mai apărut cărți utile și de o reală ținută științifică semnate de Bandi, Behn, Wiesner etc., Gerhard Mildenerberger, profesor la universitatea din Bochum, publică

o istorie socială și culturală a germanilor, de la începuturile acestora (prudent fixate pe la 500 î.e.n.) pînă la dizolvarea unității lor, în pragul epocii migrațiilor (pe la 400 e.n.). Lăsînd pe ultimul plan istoria „externă”

(tratată pe scurt în cap. 7), Mildenerger își concentrează atenția în principal asupra economiei, modului de viață, culturii materiale, relațiilor sociale și, în sfârșit, culturii spirituale a lumii germanice vechi. Datele arheologice, completate cu contribuții ale științelor învecinate, sînt aici din plin folosite pentru a compensa lipsa de precizie și de consistență a izvoarelor scrise (discuția asupra izvoarelor se face în cap. 1). Concentrat dar cuprinzător sînt tratate, în cap. 2 și 3, problemele privind delimitarea spațiului germanic, ocuparea și exploatarea teritoriului în funcție de condițiile naturale și de structura economică, mărimea și densitatea populației, dispunerea, forma și organizarea așezărilor, tipurile de locuințe și de amenajări gospodărești. Un capitol special (cap. 4) este dedicat economiei: agricultura și creșterea vitelor, dobîndirea materiilor prime, meșteșugurile, comerțul și circulația. Lucrurile sînt privite atît din punctul de vedere al tehnologiei și al tipologiei produselor, cît și din acela al organizării activității productive.

În cap. 5 sînt tratate realitățile sociale: pe de o parte, formele de comunitate umană (familie, gîntă, trib, uniune tribală), iar pe de altă, stratele sociale în curs de formare. În prezentarea culturii spirituale a germanilor (cap. 6), Mildenerger pune accentul pe religie și cult. Și aici ponderea cunoștințelor bazate pe cercetările arheologice este mare, mai ales în ce privește practicile funerare și cele legate de ofrande și sacrificii. Arta, scrisul (runele) și începuturile literaturii germanice sînt privite într-o anumită dependență față de reprezentările religioase. Concluziile cărții (cap. 8) pot fi astfel sintetizate: alături de romanitate, elementul germanic constituie „o bază determinantă a lumii medievale”.

Cartea lui Mildenerger oferă cititorului o bună orientare în istoria și civilizația vechilor germani. Aparatul critic, cuprinzînd literatura cea mai nouă, contribuie la aceasta. De regretat este doar sărăcia ilustrației.

Mircea Babeș

T. S. KONDUKTOROVA, *Antropologija drevnego naselenija Ukrainy*, Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta, 1972, Moskva, 155 p., 34 fig. și 14 tabele.

Pe baza studierii a circa 500 schelete sînt sintetizate trăsăturile antropologice ale populației Ucrainei în mileniul I î.e.n. și în prima jumătate a mileniului I e.n. Materialul osteologic provine atît din săpături recente, cît și din vechile colecții. În tratarea materialului de epocă scitică se face distincție între zona de stepă (Aleksandropol, Kut, Nikopol) și zona de silvostepă (Staroe, Aksiutînți). Pentru perioada următoare (secolele III î.e.n. — III e.n.) se urmărește separat populația scitică tîrzie de la Niprul inferior și din Crimeia (Kamenka, Zolotaja Balka, Simferopol-Neapolis Scitic) și populația nou venită a sarmaților (Ust-Kamenka, Akkermen, Novo-Filipovka). Punctul de greutate al lucrării îl reprezintă determinarea tipului antropologic al populației cerneahoviene, întemeiată pe studierea unui mare număr de schelete provenind din cele mai

cunoscute necropole: Cerneahov, Romaški, Maslovo, Ranjevoe, Juravka. Sînt folosite și datele obținute de M.S. Velikanova pe baza materialelor din necropolele de la Mălăiești și Budești. Mormintele de incinerare aparținînd culturilor Zarubînți și Cerneahov nu au fost luate în considerație. Autoarea constată caracteristici morfologice comune populației de la sfîrșitul epocii bronzului, sciților, sciților tîrzii și cerneahovienilor, putînd confirma „înrudirea lor genetică”. Pe de altă parte se ajunge la concluzia că unele trăsături morfologice, prezente atît la cerneahovieni cît și la slavi (poliani), se pot explica prin participarea celor dintîi la formarea populației slave din Ucraina. După autoare, la populația purtătoare a culturii Cerneahov nu au putut fi sesizate caractere clare care să fie puse pe seama sarmaților și, mai ales, a goților.

Mircea Babeș